

Економіка

УДК 658:005

Колесник Олена Олексіївна

студентка

Київського національного університету технологій та дизайну

Колесник Елена Алексеевна

студентка

Киевского национального университета технологий и дизайна

Kolesnik Olena

Student of the

Kyiv National University of Technologies and Design

Русіна Юлія Олександрівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки

Київський національний університет технологій та дизайну

Русина Юлия Александровна

кандидат экономических наук,

доцент кафедры финансов и финансово-экономической безопасности

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Rusina Yulia

Candidate in Economics,

Associate Professor of Finance and Economic Security

Kyiv National University of Technologies and Design

**ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ
ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО ТРАКТУВАННЯ
ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ:
СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЯ И СИСТЕМАТИЗАЦИЯ ПОДХОДОВ К
ТРАКТОВКЕ**

ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE: THE ESSENCE OF THE CONCEPT AND SYSTEMATIZATION OF APPROACHES TO INTERPRETATION

Анотація. Дану статтю присвячено теоретичному дослідженню підходів вітчизняних та зарубіжних вчених щодо визначення сутності поняття економічної безпеки підприємства. Узагальнення результатів досліджень науковців дозволили зробити висновок про існування різних підходів (захисного, ресурсного, гармонізаційного та ін.) до визначення економічної безпеки підприємства, що забезпечує багатоаспектність та багатоплановість досліджень і, водночас, ускладнює процеси її вивчення та оцінювання. Зроблено висновок, що забезпечення економічної безпеки підприємства передбачає в першу чергу ефективну протидію внутрішнім і зовнішнім загрозам, а система управління економічною безпекою повинна «вбудовуватись» в систему управління підприємством.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, захищеність підприємства, внутрішні та зовнішні загрози

Аннотация. Данная статья посвящена теоретическому исследованию подходов отечественных и зарубежных ученых по определению сущности понятия экономической безопасности предприятия. Обобщение результатов исследований ученых позволили сделать вывод о существовании различных подходов (защитного, ресурсного, гармонизационных и др.) к определению экономической безопасности предприятия, которая обеспечивает многоаспектность и многоплановость исследований и одновременно усложняет процессы ее изучения и оценки. Сделан вывод, что обеспечение экономической безопасности предприятия предполагает в первую очередь эффективное противодействие внутренним и внешним угрозам, а система управления

економической безопасностью должна «встраиваться» в систему управления предприятием.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, защищенность предприятия, внутренние и внешние угрозы.

Summary. This article is devoted to a theoretical study of the approaches of domestic and foreign scientists to determine the essence of the concept of economic security of an enterprise. A generalization of the research results of scientists allowed us to conclude that there are various approaches (protective, resource, harmonization, etc.) to determining the economic security of an enterprise, which ensures the multidimensionality and versatility of research and at the same time complicates the processes of its study and assessment. It is concluded that ensuring economic security of an enterprise implies, first of all, effective counteraction to internal and external threats, and the economic security management system should be "integrated" into the enterprise management system.

Key words: economic security of the enterprise, enterprise security, internal and external threats.

Постановка проблеми. Розвиток України протягом останніх років відбувається в надзвичайно складних і неоднозначних за соціально-економічними наслідками умовах. Воєнний конфлікт на Сході України, стагнація економіки, зниження рівня життя населення актуалізують питання забезпечення економічної безпеки на всіх рівнях управління: макро-, мезо-, мікроекономічному, особистісному. Зокрема, на мікроекономічному рівні питання забезпечення економічної безпеки стають пріоритетними з огляду на те, що більшість українських підприємств, працюючи в нестабільному економічному і суспільно-політичному середовищі, переживають глибокий спад виробництва і знаходяться або в критичному стані або в стані

банкрутства.

Необхідність перманентного забезпечення належного рівня економічної безпеки зумовлюється об'єктивно існуючим для кожного підприємства завданням забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних цілей своєї діяльності. Рівень економічної безпеки залежить від рівня ефективності уникнення керівництвом і спеціалістами підприємства можливих загроз, усунення наслідків окремих негативних впливів чинників зовнішнього і внутрішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми управління економічною безпекою підприємств присвячено ряд робіт вітчизняних і закордонних науковців, зокрема: Ю.С. Погорелов, Т.М. Адаменко [1], Г.І. Рзаєв [2], Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко [3], Н.Й. Реверчук [4] та ін.

Незважаючи на широкий спектр питань, охоплених дослідженням цих економістів, недостатньо опрацьованими у науковій літературі залишається питання, зокрема, систематизації а узагальнення підходів до визначення категорії економічної безпеки. Це обумовило основну мету та завдання даного дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Вивчення наукової літератури для виявлення основних підходів до трактування сутності економічної безпеки, їх систематизації та узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Категорія «економічна безпека» є відносно новим об'єктом досліджень вчених (починаючи з 30-х рр. ХХ століття). Водночас, на основі досліджень в даній сфері вже сформовані: категоріальний апарат з використанням специфічних термінів (загроза, небезпека, індикатор безпеки тощо), методологічний інструментарій аналізу економічної безпеки на всіх рівнях управління. В цілому, сформовано науку про економічну безпеку – безпекознавство – сукупності знань про безпеку різних соціально-економічних систем і закономірності її забезпечення.

Водночас, поняття економічної безпеки трактується вченими неоднозначно. В цілому, підходи до тлумачення економічної безпеки підприємства в сучасній науковій економічній літературі розрізняють за ознаками [1-3]:

1) за імперативними (головними вихідними) поняттями: захисний, діяльнісний, ресурсний, та гармонізаційний підходи;

2) за концептами (метою та підходом до забезпечення економічної безпеки підприємства): захисний, діяльнісний, ресурсний, гармонізаційний, процесний, конкурентний підходи;

3) за об'єктом захисту: захисний, ресурсний, конкурентний, стійкісний, процесний та гармонізаційний;

4) за спрямованістю економічної безпеки підприємства: як забезпечення умов збереження його майна і комерційної таємниці, як захист від недобросовісної конкуренції, як захищеність підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз, як стан стійкості, рівноваги та найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для стабільного функціонування підприємства, як стан виробничої системи, за якого досягається стійкість та прогресивний розвиток підприємства;

5) за концепцією розуміння економічної безпеки: економічна безпека як захищеність від різноманітних загроз та як форма економічного розвитку підприємства.

Зокрема, на думку І.Г. Рзаєва [2], економічна безпека – це здатність підприємства до розвитку, підвищення його конкурентоспроможності та конкурентоспроможності його продукції, що характеризує рівень економічного потенціалу підприємства порівняно з конкурентами в умовах негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища. Трактуювання економічної безпеки як стану захищеності підприємства від яких загроз отримала більш широке розповсюдження, в тому числі, в працях таких науковців, як: Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко [3, с. 78];

Н.Й. Реверчук [4, с. 21]; П. Попович [5, с. 93]. В межах даного підходу економічна безпека розглядається як стан захищеності підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, який досягається за рахунок використання ресурсів підприємства, що забезпечує стан захищеності підприємства у довгостроковій перспективі.

Слід зазначити, що підходи до трактування категорії економічної безпеки підприємства історично не змінюють один одного. Саме наявність кількох підходів до визначення економічної безпеки, які суттєво відрізняються, не конкурують і еволюційно не пов'язані між собою, є специфічною особливістю економічної безпекології [1]. Зазначені підходи не можна вважати остаточно сформованими, оскільки кожному з підходів властиві певні переваги та обмеження.

У табл. 1 наведено надано результати узагальнення підходів до визначення категорії економічної безпеки підприємства за найпоширенішими підходами.

Аналіз визначень, наведених у табл. 1 дозволив зробити висновок, що в межах кожного підходу відображено суттєві властивості, зв'язки та відношення економічної безпеки підприємства з іншими категоріями.

Таблиця 1

Узагальнення підходів до визначення категорії економічної безпеки підприємства

Підхід	Автори	Економічна безпека підприємства – це
Захисний	Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко [3, с. 78]	захищеність науково-технічного, технологічного, виробничого та кадрового потенціалу підприємства від прямих (активних) чи непрямих (пасивних) економічних погроз, наприклад, пов'язаних з неефективною науково-промисловою політикою держави або формуванням несприятливої зовнішньої середовища, і здатність до його відтворення
	Н.Й. Реверчук [4, с. 21]	система активного захисту від можливих матеріальних, людських і фінансових втрат, у якій наявні чи можливі збитки, менші від встановлених норм
	П. Попович [5, с. 93]	комплексна система забезпечення та захисту економічних інтересів організації від зовнішніх та внутрішніх загроз

	С.В. Капітула [6, с. 6]	захищеність підприємства від негативного впливу сукупності соціальних, економічних, екологічних, правових та силових внутрішніх і зовнішніх чинників
Ресурсний	С.М. Ільяшенко [7, с. 12]	стан ефективного використання ресурсів і ринкових можливостей підприємства, що забезпечує попередження внутрішніх та зовнішніх загроз і його тривале виживання, стійкий розвиток на ринку у відповідності до обраної місії
	І.І. Цигилик, Т.М.Паневник [8, с. 3]	стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу інформації, технології і техніки, устаткування, прав) та підприємницьких можливостей, за якого гарантується найефективніше їх використання для забезпечення стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам)
	О.Ф. Яременко [9, с. 3]	стан максимально ефективного використання ресурсів, за якого вдається уникнути, ослабити або локалізувати небезпеки і, таким чином, реалізувати мету діяльності в умовах конкурентного середовища за допомогою методів сучасного менеджменту
	О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко [10, с. 99]	стан корпоративних ресурсів і підприємницьких можливостей, при якому гарантується найефективніше їхнє використання для стабільного функціонування і динамічного науково-технічного і соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам)
	С.Н. Ільяшенко [11, с. 12]	стан ефективного використання ресурсів підприємства і наявних ринкових можливостей, що дозволяє попереджати зовнішні і внутрішні загрози, забезпечує життєздатність і стабільний розвиток на ринку відповідно до обраної місії
Діяльнісний	Н.А. Подлужная [12, с. 11]	стан підприємства, за якого економічні параметри дозволяють зберегти головні властивості: рівновагу та сталість при мінімізації загроз
	Т.М.Соколенко [13]	стан підприємства, коли його стратегічний потенціал знаходиться поблизу границь адаптивності, а загроза втрати економічної безпеки зростає в міру наближення ступеня стратегічного потенціалу до граничної зони
	З.Б. Живко [14, с. 1]	стан підприємства, за якого: забезпечується економічний розвиток і стабільність діяльності, здатність своєчасно, адекватно й без суттєвих втрат реагувати на зміни внутрішньої та зовнішньої ситуації
	С.М. Шкарлет [15, С. 46-47]	стійкий розвиток (тобто збалансований і безперервний), що досягається за допомогою використання всіх видів ресурсів і підприємницьких можливостей, за якими гарантується найефективніше їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішньому і зовнішньому негативному впливу (загрозам)
	А.І. Могильний, В.М. Безчастний, Ю.О.Винокуров.	стан підприємства, коли реалізуються його основні інтереси, воно є захищеним від внутрішніх та зовнішніх загроз і дестабілізуючих чинників

	[16, с.9]	
	М.І. Камлик [17, с. 9]	стан підприємства, коли існує стабільність економічного та фінансового розвитку, ефективність нейтралізації негативних чинників та протидія їхньому впливу на всіх стадіях діяльності
	С. І. Ніколаюк, Д.І. Никифорчук [18, с. 15]	стан, при якому гарантується стабільність функціонування, фінансово-комерційний успіх, прогресивний науково-технічний і соціальний розвиток
Гармонізаційний	А.В. Козаченко, В.П.Пономарьов, А.М. Ляшенко. [19, с. 87]	міра гармонізації в часі та просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища, які діють поза межами підприємства

Популярним є визначення економічної безпеки з позицій діяльнісного підходу, оскільки саме певний стан підприємства, його властивості є метою управління його економічною безпекою. Забезпечення економічної безпеки підприємства є цілеспрямованою діяльністю, результатом якої є захищеність об'єкта від внутрішніх і зовнішніх загроз за рахунок розробки та реалізації комплексу взаємозв'язаних заходів. Забезпечення економічної безпеки підприємства є суб'єктною діяльністю, оскільки вона підпорядкована потребам, мотивам і цілям власників (керівників) підприємства. Сприйняття загроз, оцінки вірогідності та наслідків їх реалізації безпосередньо залежить від особовим сприйняттям керівниками та власниками підприємства, а також фахівцями з економічної безпеки загроз діяльності підприємства (схильністю до ризику, готовністю приймати відповідальність, особливостями поведінки).

Наявність багатьох визначень поняття «економічна безпека підприємства» пояснюється багатоаспектністю поняття «економічна безпека підприємства», що виявляється у притаманності їй специфічних ознак, які часто не укладаються в одне визначення.

Не можна не погодитися з висновком з цього приводу Ю. С. Погорелова та Т. М. Адаменко: вичерпного, теоретично та методологічно бездоганного визначення поняття «економічна безпека підприємства» поки

ще немає в жодному з розглянутих підходів. Практично усім визначенням властиві незавершеність і навіть деяка декларативність, оскільки незалежно від підходу проаналізовані визначення формальні, тобто мають форму, не наповнену відповідним змістом [1].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Існування значної кількості підходів до тлумачення сутності економічної безпеки підприємства є неоднозначним з точки зору теоретико-методологічного та практичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства. Так, забезпечення багатоаспектності, багатоплановості дослідження є позитивним і, водночас, ускладнює процеси вивчення, оцінювання та забезпечення економічної безпеки підприємства.

Тлумачення поняття економічної безпеки в процесі еволюції трансформується і відходить від первинного розуміння цього поняття як стану захищеності підприємства від загроз, видозмінюється та майже абсолютизує зміст прагматичної складової концепції економічної безпеки на рівні підприємства. Внаслідок цього забезпечення економічної безпеки, відповідно до праць окремих науковців, охоплює абсолютно все підприємство й майже підміняє собою управління підприємством в цілому.

Огляду на зазначене, слід особливо підкреслити, що забезпечення економічної безпеки підприємства повинно передбачати перш за все ефективну протидію внутрішнім і зовнішнім загрозам підприємства, система управління економічною безпекою не може замінити систему менеджменту в цілому, а повинна «вбудовуватись», буди важливим елементом системи управління підприємством.

Водночас, використання різних підходів до трактування категорії економічної безпеки обумовлюється специфікою діяльності різних підприємств, різноманітністю умов діяльності, цілей і завдань. Так, для виробничих підприємств доцільним є використання ресурсного підходу.

Гармонізаційний підхід дозволить забезпечити економічну безпеку громадських та інших організацій, які в своїй діяльності мають вплив на значну кількість суб'єктів зовнішнього середовища. Діяльнісний підхід є надзвичайно важливим для підприємств на етапі розвитку, оскільки забезпечує досягнення визначених цілей діяльності.

Література

1. Погорелов Ю. С. Проблемы формирования методологического базиса науки об экономической безопасности предприятия / Ю.С. Погорелов, Т. М. Адаменко // Новая экономика. 2015. №2(66). С. 173-181.
2. Рзаєв Г. І. Оцінка конкурентоспроможності підприємства в контексті його економічної безпеки / Г. І. Рзаєв // Зб. наук, праць Луцького НТУ. Серія : Економіка та менеджмент. 2010. Вип. 7 (26). Ч. 3. С. 67-77.
3. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія. / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. К.: Лібра, 2003. 280 с.
4. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: монографія / Н.Й. Реверчук. Львів : ЛБІ НБУ, 2004. 195 с.
5. Попович П. Економічна безпека підприємства на сучасному етапі розвитку економіки України, методика аналізу // Вісник Тернопільської академії народного господарства. 2010. №2. С. 93-96.
6. Капітула С. В. Оцінка та управління економічною безпекою підприємства (на прикладі гірничо-збагачувальних комбінатів України) : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04 / С. В. Капітула. — Криворізький технічн. ун-т. Кривий Ріг, 2009. 20 с.
7. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С.Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. 2003. № 3. С. 12-19.

8. Цигилик І.І., Паневник Т.М. Економічна безпека підприємства в системі внутрішнього економічного механізму / І.І. Цигилик, Т.М. Паневник // Економіка, 2007. №8. С. 3-5.
9. Яременко О. Ф. Механізм управління економічною безпекою машинобудівного підприємства : автореф. дис...канд. екон. наук: 08.00.04 / О. Ф. Яременко; Хмельницький національний ун-т. Хмельницький, 2009. 20 с.
10. Арєф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємств [монографія] / О. В. Арєф'єва, Т. Б. Кузенко. К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. 170 с.
11. Ильяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С. Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. 2003. №3(21). С. 11-20.
12. Подлужная Н. А. Выбор критерия экономической безопасности предприятия / Н. А. Подлужная // Наукові праці Донецького державного технічного університету. Серія: Економічна. 2002. Вип. 47. С. 10-16.
13. Соколенко Т. М. Економічна безпека підприємства в умовах транзитивної економіки [Електронний ресурс] / Т. М. Соколенко // Наука і життя: сучасні тенденції. Інтеграція у світову наукову думку: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. інтернетконференції, 19-21 травн. 2011 р. URL: <http://intkonf.org/kand-ped-n-sokolenko-tm-ekonomichna-bezpekaribrgietziya-u-itoayaB-igapgiuipoii-ekopotiki/>
14. Живко З. Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізми забезпечення, управління : [монографія] / З. Б. Живко. Львів : «Ліга-Прес», 2012. 256 с.
15. Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: Монографія. К.: Книжкове вид-во НАУ, 2007. 436 с.
16. Могильный А. И. Основы безопасности бизнеса / А. И. Могильный, В.

- Н. Бесчастный, Ю. О. Винокуров. Донецк : Регион, 2000. 130 с.
17. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : [навч. посіб.] / М. І. Камлик. К. : Атіка, 2007. 432 с.
18. Ніколаюк С. І. Безпека суб'єктів підприємницької діяльності [курс лекцій] / С. І. Ніколаюк, Д. І. Никифорчук. К. : КНТ, 2005. 320 с.
19. Козаченко А. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения : [монография] / А. В. Козаченко, В. П. Пономарев, А. Н. Ляшенко. К. : Либра, 2003. 280 с.

References

1. Pogorelov Yu. S. Problemyi formirovaniya metodologicheskogo bazisa nauki ob ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatiya / Yu. S. Pogorelov, T. M. Adamenko // Novaya ekonomika. 2015. #2(66). S. 173-181.
2. Rzayev G. I. Ocinka konkurentospromozhnosti pidpry`yemstva v konteksti jogo ekonomichnoyi bezpeky` / G. I. Rzayev // Zb. nauk, pracz` Lucz`kogo NTU. Seriya : Ekonomika ta menedzhment. 2010. Vy`p. 7 (26). Ch. 3. S. 67-77.
3. Kozachenko G.V. Ekonomichna bezpeka pidpry`yemstva: sutnist` ta mexanizm zabezpechennya: Monografiya. / G.V. Kozachenko, V.P. Ponomar`ov, O.M. Lyashenko. K.: Libra, 2003. 280s.
4. Reverchuk N.J. Upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu pidpry`yemny`cz`ky`x struktur: monografiya / N.J. Reverchuk. L`viv : LBI NBU, 2004. 195 s.
5. Popovy`ch P. Ekonomichna bezpeka pidpry`yemstva na suchasnomu etapi rozvy`tku ekonomiky` Ukrayiny`, metody`ka analizu // Visny`k Ternopil`s`koyi akademiyi narodnogo gospodarstva. 2010. #2. S.93-96.
6. Kapitula S. V. Ocinka ta upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu pidpry`yemstva (na pry`kladi girny`cho-zbagachuval`ny`x kombinativ

Ukrayiny`): avtoref. dy`s... kand. ekon. nauk: 08.00.04 / S. V. Kapitula. Kry`voriz`ky`j texnichn. un-t. Kry`vy`j Rig, 2009. 20 s.

7. Ilyashenko S.N. Sostavlyayushchie ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatiya i podhodyi k ih otsenke / S.N. Ilyashenko // Aktualni problemi ekonomiki. 2003. – # 3. S. 12-19.
8. Cy`gy`ly`k I.I., Panevny`k T.M. Ekonomichna bezpeka pidpry`yemstva v sy`stemi vnutrishn`ogo ekonomichnogo mexanizmu / I.I. Cy`gy`ly`k, T.M.Panevny`k // Ekonomika, 2007. - #8. - S. 3-5.
9. Yaremenko O. F. Mexanizm upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu mashy`nobudivnogo pidpry`yemstva : avtoref. dy`s...kand. ekon. nauk: 08.00.04 / O. F. Yaremenko; Xmel`ny`cz`ky`j nacional`y, un-t. Xmel`ny`cz`ky`j, 2009. 20 s.
10. Aref`yeva O. V. Planuvannya ekonomichnoyi bezpeky` pidpry`yemstv [monografiya] / O. V. Aref`yeva, T. B. Kuzenko. K. : Vy`d-vo Yevrop. un-tu, 2005. 170 s.
11. Ilyashenko S. N. Sostavlyayushchie ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatiya i podhodyi k ih otsenke / S. N. Ilyashenko // Aktualni problemi ekonomiki. 2003. #3(21). S. 11-20.
12. Podluzhnaya N. A. Vyibor kriteriya ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatiya / N. A. Podluzhnaya // NaukovI pratsI Donetskogo derzhavnogo tehnIchnogo unIversitetu. SerIya: EkonomIchna. 2002. Vin. 47. S.10-16.
13. Sokolenko T. M. Ekonomichna bezpeka pidpry`yemstva v umovax tranzy`ty`vnoyi ekonomiky` [Elektronny`j resurs] / T. M. Sokolenko // Nauka i zhy`ttya: suchasni tendenciyi. Integraciya u svitovu naukovu dumku : materialy` VII Mizhnar. nauk.-prakt. internetkonferenciyi, 19-21 travn. 2011 r. URL: <http://intkonf.org/kand-ped-n-sokolenko-tm-ekonomichna-bezpekaribrgietziua-u-y`toua`-igapgjiupoui-ekopotiki/>

14. Zhy`vko 3. B. Ekonomichna bezpeka pidpry`yemstva: sutnist`, mexanizmy` zabezpechennya, upravlinnya : [monografiya] / 3. B. Zhy`vko. L`viv : «Liga-Pres», 2012. 256 s.
15. Shkarlet S.M. Ekonomichna bezpeka pidpry`yemstva: innovacijny`j aspekt: Monografiya. K.: Kny`zhkove vy`d-vo NAU, 2007. 436 s.
16. Mogilnyiy A. I. Osnovy bezopasnosti biznesa / A. I. Mogilnyiy, V. N. Beschastnyiy, Yu. O. Vinokurov. Donetsk : Region, 2000. 130 s.
17. Kamly`k M. I. Ekonomichna bezpeka pidpry`yemny`cz`koyi diyal`nosti. Ekonomiko-pravovy`j aspekt : [navch. posib.] / M. I. Kamly`k. K. : Atika, 2007. 432 s.
18. Nikolayuk S. I. Bezpeka sub'yektiv pidpry`yemny`cz`koyi diyal`nosti [kurs lekcij] / S. I. Nikolayuk, D. Y`. Ny`ky`forchuk. K. : KNT, 2005. 320 s.
19. Kozachenko A. V. Ekonomicheskaya bezopasnost predpriyatiya: suschnost i mehanizm obespecheniya : [monografiya] / A. V. Kozachenko, V. P. Ponomarev, A. N. Lyashenko. K. : Libra, 2003. 280 s.